

Вступне слово до видання 2011 року

Годі повірити, що я написала «Полічи зорі» понад двадцять років тому. Ще наче вчора, засніженого січневого ранку, мені телефоном сповістили, що «Полічи зорі» відзначили медаллю «Ньюбері» за 1990 рік.

Більшість книжок, виданих так давно, мирно спочивають на запилюжених полицках бібліотек або ж вряди-годи опиняються у центрі уваги дослідників літератури. Утім, «Полічи зорі», здається, обрала собі інший життєвий шлях — довгий та яскравий: і дня не минає, щоб я не отримала звістки від палких читачів — серед них є батьки, які самі читали цю книжку в дитинстві, а тепер читають її своїм дітям.

Гадаю, що читачі будь-якого віку порівнюють себе із героями книжок, які їм до вподоби. А чи ми б вчинили так само? Так вони запитують себе, стежачи за героями твору. Яким був би мій вибір?

У десятилітньому віці, — а нашій героїні, Аннемарі, саме десять (і стільки ж пересічному читачеві чи читачці книжки «Полічи зорі»), — у юнаків та юнок починають формуватися етичні принципи. Вони хочуть

бути людьми честі. Вони хочуть чинити правильно. А також вони починають усвідомлювати, що живуть у світі, де чинити правильно часто буває складно, іноді — небезпечно, ба більше — навіть непопулярно.

Тож вони читають історію про дівчинку їхнього віку, яка опиняється у жаских обставинах і має ухвалювати рішення. Вона може піти легким шляхом. Може повернутися до подруги спиною (коли читачі книжки «Полічи зорі» підростуть і прочитають інші історії про Голокост, то довідаються, що багато людей в різних країнах, не лише в Данії, саме так і чинили). Юні читачі та читачки радіють, коли Аннемарі збирає волю в кулак, заходить в ліс і дивиться в очі небезпеці, дає відсіч ворогу і перемагає.

Щойно вийшовши друком, ця книжка знайшла свій шлях до рук та сердець дітей, які читали про війну, але ніколи не зазнавали її на власному досвіді. А тепер, на превеликий мій жаль, я отримую звістки від своїх маленьких читачів, які втратили батьків чи старших братів в Афганістані чи Іраку. Ми всі знаємо, як легко і водночас як марно сповнитися звинуваченнями та ненавистю.

Гадаю, історія Данії має чимало уроків для всіх нас.

Ця книжка вийшла друком у багатьох країнах, її переклали величезною кількістю мов — від угорської до івриту. По всьому світу діти читають про гідність, яку нечисленний скандинавський люд продемонстрував майже сімдесят років тому. Книжки таки ладні змінити життя, я це знаю напевне. І багато читачів мені зізналися, що «Полічи зорі» змінила їхнє життя, коли вони були ще геть юними, що ця книжка спонукала їх замислитися, що таке жорстокість і що таке відвага.

«Це сформувало моє уявлення про те, як слід ставитися до людей», — таке написала молода жінка, пригадуючи, як читала «Полічи зорі» у четвертому класі.

Подруга з Данії, яка поділилася зі мною історією свого дитинства у Копенгагені 1943 року і яка й стала прототипом Аннемарі, уже постаріла. І я також. Нам обом подобається уявляти, як діти читають цю оповідку сьогодні, як вперше беруть цю книжку до рук і розуміють, що колись давно, на коротку мить, в маленькому містечку громадка людей, вільних від упереджень, вшанувала гідність інших.

Лоїс Лоурі

1. Ви чому тут бігаєте?

— Еллен, нумо наввипередки до он того перехрестя! — Аннемарі поправила напхом напханий шкіряний ранець, щоб рівномірно розподілити вагу підручників на спині. — Готова? — зиркнула вона на найкращу подругу.

Еллен скорчила гримасу:

— Ні! — вигукнула, сміючись. — Ти ж знаєш, що я тебе ніколи не обжену! У мене не такі довгі ноги! Ну чому б нам не просто ходити, як ото нормальні гречні люди!

Еллен була осадкуватою десятирічкою, на противагу гінкій Аннемарі.

— Нам слід приготуватися до п'ятничних змагань. Я і так певна, що цього тижня переможу у дівчачих забігах. Минулого тижня я була друга, та я щодня тренувалася. Ну ж бо, Еллен! — благала Аннемарі, міряючи на око відстань до дальнього перехрестя вулиць Копенгагену. — Ну будь ласка!

Еллен з мить вагалася, а тоді кивнула, поправила ранець з книжками і сказала:

— Ну добре! Побігли!

— Погнали! — вигукнула Аннемарі, й обидві дівчинки помчали навзаводи вздовж тротуару.

Світле, аж сріблясте, волосся Аннемарі майоріло на вітрі, а темні коси Еллен метлялися за плечима.

— Заждіть мене! — скиглила маленька Кірсті, та старші дівчата не зважали.

Аннемарі завиграшки обігнала подругу: дівчинка летіла повз крамнички та кав'яреньки на вулиці Естер-бругаде на південному сході Копенгагена, і навіть розв'язана шнурівка не стала їй на заваді. Сміючись вона обігнала старшу пані, вбрану у все чорне і з мотузяною торбинкою в руці. А тоді — молоду жінку з возиком, яка вчасно вступилася з дороги. Ось воно — те перехрестя!

Примчавши до умовленого місця, захекана Аннемарі зиркнула вгору. Ураз її сміх стих. А серце, здавалося, упало в п'яти.

— *Halte!* — Стояти! — суворо наказав солдат.

Німецьке слово — таке знайоме і таке жаске водночас. Аннемарі часто чула цей наказ, але до неї особисто так не зверталися ще ніколи.

Еллен сповільнилась і також спинилася. Маленька Кірсті пленталася десь далеко позаду — насуплена, бо дівчатка її не дочекались.

Аннемарі підвела погляд. Їх двоє: два шоломи, дві пари холодних колючих очей, що прошивали дівчинку поглядом, дві пари лискучих черевиків, що вросли у хідник і перекривали дитині шлях додому.

А ще — дві гвинтівки, міцно стиснуті у руках. Вона спершу втупилася у ту зброю. І лиш по тому — в обличчя військових, які наказали їй «стояти».

— Ви чому тут бігаєте? — пролунав різкий голос.

Данською вояка говорив препаскудно. «Три роки, — подумала Аннемарі з погордою. — Вони вже три роки в моїй країні й ніяк не опанують мови».

— Ми з подругою бігли наввипередки, — відповіла вона ґречно. — Щоп'ятниці у школі в нас змагання з бігу і я хочу добре підготуватися, тому я... — вона затнулася, облишивши речення на півслові. «Не базікай, — застерегла себе дівчинка подумки. — Просто відповідай на питання і все».

Аннемарі озирнулася. Два кроки позаду, наче вкопана, спинилась Еллен. Трохи далі — чалапала все ще насуплена Кірсті. Неподалік якась жінка стояла на ґанку крамниці та мовчки за ними спостерігала.

Один військовий, той вищий, підійшов до Аннемарі. Дівчинка впізнала його — вони з Еллен пошепки прозивали його «Жирафом», бо він довгов'язий, а з цупкого коміра стирчить довжелезна шия. Вони з напарником завжди стоять тут, на розі.

Жираф тицьнув прикладом у ранець дівчинки. Аннемарі стрепенулась.

— Що там в тебе? — гучно спитав він.

Краєм ока Аннемарі вихопила, як продавчиня тишком сховалася у темряві крамниці, подалі з виду.

— Підручники, — зізналася дівчинка.

— Ти добре вчишся? — спитав військовий. У голосі, здається, звучала насмішка.

— Так.

— Як тебе звуть?

— Аннемарі Йогансен.

— А подружка твоя? Вона теж добре вчиться? — він вп'ялив погляд позад неї, де нерухомо стояла Еллен.

Аннемарі озирнулася і побачила, що її подруга, зазвичай рум'янощока, зблідла, а великі темні очі аж округлилися зі страху.

Аннемарі кивнула:

— Краще за мене.

— А звати її як?

— Еллен.

— А це хто? — кивнув він убік.

То була Кірсті, яка з'явилася ніби нізвідки, нахмурено глипаючи на них з-під лоба.

— Моя молодша сестричка.

Вона хотіла було взяти Кірсті за руку, але мала, як справдешня впертюха, відмовилась і демонстративно взялася під боки.

Солдат нахилився до малої і пригладив її коротенькі, сплутані кучері. «Тільки не пручайся», — подумки наказала їй Аннемарі, уповаючи, щоб п'ятирічна вередка якимось дивом до неї дослухалась.

Та Кірсті стрепенулася і відштовхнула руку.

— Не смій, — гучно мовила дівчинка.

Вояки вибухнули сміхом. Вони шпарко перемовлялись німецькою, тож Аннемарі не розуміла, що відбувається.

— Гарненька така, як моя мала, — сказав високий, уже не так різко.

Аннемарі спробувала вичавити ввічливу усмішку.

— Йдіть додому. Усі троє, сидіть вдома і вчіться. І не бігайте тут! А то розбігались, як якісь бешкетниці.

Військові пішли собі геть. Аннемарі нахилилась і вхопила сестру за руку, перш ніж та встигла оговтатись. Кваплячи сестру, вона завернула за ріг будинку. За мить її наздогнала Еллен. Обступивши Кірсті з двох боків і не перекинувшись ані словом, діти швидко попрямували до великого будинку, де вони мешкали.

Коли вони вже були майже коло дому, Еллен прошепотіла зненацька:

